

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA BORARO (P3)

PUDUNGWANA 2022

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 9.

KAROLO YA A: MOQOQO

POTSO YA 1

TATAISO YA HO TSHWAYA DITEMA TSA KGOKAHANAO

- Moqoqo o ke ke be wa ba le sesupo sefe kapa sefe sa hore o badilwe ebe o abelwa matshwao ka tsela e jwalo. Matshwao a fuwang mohlahlobuwa a lokela ho ba a nang le lebaka.
- E seng feela jwalo ka kgutsufatso, moo ho nang le palo ya mantswe a lekantsweng, moqoqo ke ditema tsa kgokahano tsa boinahanelo kapa boiqapelo. Haeba moqoqo o phalla ha monate ka lebaka la boinahanelo kapa boiqapelo ho mmadi, ho tla ba le leeme ho sheba feela bolelele ba moqoqo bakeng sa hore o shebe dikahare. Molao ke hore:
- Ha ho kotlo e tla fuwa mohlahlobuwa jwalo ka ruburiki e na le diphelelo tsa kotlo.

1.1 Pula ya e baka taba!

Mohlahlobuwa a hlalose/phete ka pula e bakileng taba.

- A hlalose/phete ka diketsahalo tse lebisitseng tabeng e bakilweng ke pula.
- Ho hlake moqoqong hore pula e entse eng e bontshang hore e bakile taba.

[40]

1.2 Ka tla ka tshoha!

Mohlahlobuwa a phete/hlalose ka se mo tshositseng haholo.

- A hlalose/phete diketsahalo tse etsahetseng hore a be a tshohe hakaalo.
- Sehlo se hlake ka se mo tshositseng.

[40]

1.3 Letsatsi la ka la pele sekolong se setjha.

Mohlahlobuwa a hlalose/phete tsa letsatsi la hae la pele sekolong se setjha.

- Ho hlake moqoqong hore sekolo seo ke se tlase kapa se phahameng le sebaka sa teng.
- Dintlha tse etsahehetseng letsatsing leo.
- Mohlahlobuwa a hlalose/phete lebaka/mabaka a etsang hore a se le bale letsatsi leo la hae la pele sekolong seo se setjha.

[40]

1.4 Motho ya nkgothatsang...

- Mohlahlobuwa a phete/hlalose ka motho ya mo kgothatsang.
- A hlalose/phete hore motho eo o mo kgothatsa jwang kapa ka eng.
- A fane ka mabaka a hore motho eo o fapana jwang le batho ba bang le kamoo a ikutlwang kateng.

[40]

1.5– Ditshwantsho

1.8

Dikahare tsa moqoqo di laolwa ke mehopollo ya sehlooho ya boiqapelo ba mohlahlobuwa ka mong. Moqoqo o ngolwa ka lehlakore lefe kapa lefe.

[40]

MATSHWAO OHLE A KAROLO ENA:

40

NSC – Tataiso ya ho tshwaya

KAROLO YA A: RUBURIKI YA TATAISO YA HO TSHWAYA MOQOQO (MATSHWAO A 40) – SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

ELA TLHOKO: Matshwao a 0-40 a abilwe ho ya ka dithaloso tse arotsweng ka dikgato tse 5.

Lekgetheng la pele, tlhaloso ya boiphihlele e arotswa HABEDI ho hlalisa boemo bo hodimo le bo tlase; boemo bo bong le bo bong bo na le tlhaloso ya bona.

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlelo e babatsehlang	Phihlelo e supang bokgoni	Phihlelo e mahareng	Phihlelo ya motheo feela	Phihlelo e haellang
DIKAHARE LE MORALO Nehelano ya sehlooho: tlhophiso ya mehopolole le dintlha, kelohlolo ya baamohedi ba ditaba, maikemisetsa le maemo.	22-24 -Nehelano e babatsehlang ho feta tebelo e tlwaelehileng -Mehopolole e bontshang bohlahe, e phepetsang monahano, ebile e sutsitse -O hlophisitswe le ho hokelwa ka boqhetsake, ho kenyeleditswe selelekela, mmele le qetelo	18 -Nehelano e ntle haholo -Mehopolole ke e loketseng ebile e kgahlisa ka bottalo le bopaki ba nehelano e butswitseng -O hlophisitswe le ho hokelwa hantle haholo ho kenyeleditswe selelekela, mmele le qetelo	12-16 -Nehelano e kgotsafatsang -Mehopolole e momahane le ho kgodisa ka tsela e amohelehang -O hlophisitswe le ho momahana ka tsela e amohelehang ho kenyeleditswe selelekela, mmele le qetelo.	7-11 -Nehelano e momahane mona le mane -Mehopolole ke e sa hlangang ebile e se ya boiqapelo -Ho na le bopaki bo fokolang ba tlhophiso le momahano ya mosebetsi	0-6 -Nehelano e tswile lekoteng hohang -Mehopolole ke e sa tsepamang, e dubakaneng -Ha e utlwahale mme mehopolole e a phetakakwa -Ha e a hlophiswa le hona ho hokeleha.
	Boemo bo hodimo	19-21 -Nehelano e tswileng matsoho leha e haellwa ke matshwao a boqhetsake ba moqoqo o babatsehlang -Mehopolole e sutsitseng ebile e bontsha boiphihlele bo hodimo -O hlophisitswe le ho hokelwa ka bonono ho kenyeleditswe selelekela, mmele le qetelo			
Matshwao a 24					
	10-12	8-9	6-7	4-5	0-3
PUO, SETAELE LE HO HLAOLA DIPHOSO Sehalo, rejistarara, setaele, tlotlontswa ke tse lokelang sepheo/tshusumetsa le maemo; Kgetho ya mantswa Tshebediso ya puo le tlwaelo, matshwao a ho bala le mopeleto.	-Sehalo, rejistarara, setaele le tlotlontswa di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo ka tsela e babatsehlang -Tshebediso ya puo e bontsha boitshupo mme e tswile matsoho - Sehalo se kgahlisang ebile se le matla -O batla o hloka diphoso tsa melao ya puo le tsa mopeleto -O radilwe ka boqhetsake bo hlolang	-Sehalo, rejistarara, setaele le tlotlontswa di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo ka bottalo -Tshebediso ya puo e matla mme ho sebedisitswe sehalo se loketseng boholo ba nako -Boholo ba mosebetsi ha o na diphoso tsa melao ya puo le mopeleto -O radilwe hantle haholo	-Sehalo, rejistarara, setaele le tlotlontswa di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo -Tshebediso ya puo ke e lokileng bakeng sa ho fetisa moelelo - Puo ya bonono e sebedisitswe ho matlafatsa dikahare	-Sehalo, rejistarara, setaele le tlotlontswa ha di a lokela sepheo, baamohedi ba ditaba hammoho le maemo -Tshebediso ya puo ke ya motheo feela -Sehalo le kgetho ya mantswa ke tse sa lokelang -Tlotlontswa e haellang haholo	-Tshebediso ya puo ha e utlwisisehe -Sehalo, rejistarara, setaele le tlotlontswa ha di a lokela baamohedi ba ditaba, sepheo le maemo -Tlotlontswa e haellang ho feta tekanyo hoo nehelano e sa utlwisiseheng
Matshwao a 12					
SEBOPEHO Makgetha a tema: popeho ya dipolele le kgodiso ya diratswana le bolelele bo hlokehang.	4 -Kgodiso ya sehlooho ke e babatsehlang -Dintlha tse phethahetseng ka bottalo -Dipolele le diratswana di bopilwe ka tsela e babatsehlang	3 -Kgodiso ya dintlha ke e utlwisisehang, mme e hodisang sehlooho -O momahane -Dipolele le diratswana di a utlwisisehang ebile di tswakilwe	2 -Dintlha tse loketseng di a hodiswa -Dipolele le diratswana di bopilwe hantle -Moqoqo o na le moelelo	1 -Dintlha tse itseng di a utlwahala -Dipolele le diratswana di na le diphoso -Moqoqo o ntse o na le moelelo o itseng	0 -Dintlha tse hlokehang di a haella -Dipolele le diratswana di fosahetse -Moqoqo ha o na moelelo
Matshwao a 4					
MATSHWAO	33-40	28-30	20-25	12-17	0-9

Makgetha a ho lekanyetsa	Matshwao	Senotlolo
Dikahare/Moralo	24	DM =
Puo/Setaele/Ho hlaola diphoso	12	PSH =
Sebopeho	4	Seb =
Matshwao ohle	40	

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE

POTSO YA 2

2.1 LENGOLO LA SETSWALLE

Mohlalobuwa a bontshe ho kgothatsa ekasitana le ho utlwela motswalle wa hae bohloko ka ho thulwa ke koloi.

Sebopeho

- Aterese ya mongodi e ngolwe hodimo letsohong le letona mme e ngolwe ka sebopeho sa boloko;
- Ho se sebediswe matshwao a puo, ntle le ha ho na le dikgutsufatso;
- Tlasa aterese ho tlole mola ebe ho ngolwa mohla oo lengolo le ngolwang ka ona;
- Ho latele tumedisano (e bontshe kamano le ya ngollwang, ho hlake hore ke motswalle), ha ho letshwao la puo le sebediswang;
- Mmele o ngolwe ka diratswana: ho be le selelekela, mme ho latele diratswana tse ding tse jereng ditaba;
- Sepheo sa ho ngola se utlwahale (ho hlahisa, ho kgothatsa le kutlwebohloko ka se etsahetseng).
- Qetello e be e kgutshwane, mme e phethele ditaba ka tsela e utlwalang ho itshetlehlwe feela kamanong ya mongollwa le ya ngolang.

[20]

2.2 LENGOLO LA SEMMUSO

Mohlalobuwa a ngolle mookamedi wa lebenkele leo la diselefounu lengolo ho hlahisa tletlebo ya hae. Mohlahlobuwa a hlakise se ileng sa etsahala hore a be a iphumane a sa kgotsafala.

Sebopeho

- Lengolo lena le na le aterese tse pedi (ya mongodi le ya mongollwa);
- Aterese ya mongodi e ngolwe hodimo ka letsohong le letona, e ngolwe ka sebopeho sa boloko;
- Tlasa aterese ya mongodi ho tlole mola ebe ho ngolwa mohla oo lengolo le ngolwang ka wona;
- Ho se sebediswe matshwao a puo, ntle le ha ho na le dikgutsufatso;
- Aterese ya mongollwa e ngolwe ka letsohong le letshehadi haufi le mola, mme ho qalwe ka maemo a motho eo (j.k. Ralobenkele/Motsamaisi);
- Ho latele sehlooho se totobatsang sepheo sa ho ngola;
- Ebe ho latela mmele o hlahiswang ka diratswana;
- Selelekela se totobatse sepheo sa ho ngola.

[20]

2.3 PUO

Dikahare di hlakise puo ya mohlalobuwa le baithuti. Puo e be mabapi le bohlokwa ba thuto. Melemo eo thuto e leng bohlokwa ka yona e hlakiswe. Maano a tla sebediswa ho totobatswa puo e be a utlwisisehang.

Ho elwe tlhoko tse latelang puong e etswang:

- Ho sebediswe puo e loketseng baamohedi ba ditaba le maemo.
- Dipolelo e be tse kgutshwane tse tsepameng, mme di ka nna tsa tswaka metlae, diqotso kapa dipolelo tsa bonono ho natefisa le ho bontsha bohlokwa ba thuto.
- Puo e be e phallang ha monate le ho tiisa bohlokwa ba thuto.

[20]

2.4 RAPOROTO

Mohlalobuwa o tlalehela mosuwehloho ka se ileng sa etsahala ha matlwana a baithuti a tla tjha.

- Ke tlaleho ya ketsahalo e bonweng ka mahlo;
- E lokela ho ba kgutshwane, mme e fupare dintlha tse latelang:
 - E be le sehloho;
 - Letsatsi, nako le kgwedi tseo kotsi ya ho tjha ha matlwana di etsahetseng ka yona di bolelwe.
 - E hlahise motho/batho bao raporoto e lebisitsweng ho bona;
 - Mongodi a tobe taba;
 - Puo e be ya semmuso, mme ho sebediswe dipolelo tse phethahetseng.
- E ngolwa ho hlaha ntlhakemong ya mongodi;
- Ntlhakemo ya mongodi e hlahisa mahlakore a mabedi;
- Hangata ho sebediswa dipolelo tse ho lekgathe lefetile/lephethi;
- Pheletsong ho hlahiswa maikutlo a ahlolang hodima seo ho ngolwang ka sona, mme le dikgothaletso (ditshisinyo) di ka kenyelletswa.

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 20

KAROLO YA C: DITEMA TSA KGOKAHANO TSE KGUTSHWANE

POTSO YA 3

3.1 PAMPITSHANA YA TLHAHISOLESEDING

- E phatlalatsa molaetsa ho memela batho ho se phatlalatswang.
- Mohlahlobuwa o lokela ho totobatsa hore o memela baahi kgwebong ya ho lokisa disebediswa tsa thekenoloji.
- A bolele mefuta ya disebediswa tse ka lokiswang kgwebong eo.
- E ba le sehlooho se totobetseng, se ngotsweng ka ditlhaku tse kgolo.
- Molaetsa kapa ditaba tsa yona di ngolwa ka mongolo o moholo, o hohelang batho.
- Molaetsa wa yona o fupara dintlha tse kang:
 - Sebaka moo kgwebo e leng ho sona.
 - Nako le matsatsi ao kgwebo e butsweng ka ona.

[20]

3.2 WHATSAPP

Mohlahlobuwa o lokela ho totobatsa diphetoho tse entsweng thutong ya Sesotho.

- WhatsApp e phatlalatsa molaetsa e be e hlalositse baithuti mabaka e entseng diphetoho tsa thuto ya Sesotho.
- Molaetsa wa yona o fupara dintlha tse latelang:
 - Sebaka seo ho tla tshwarelwa thuto ya Sesotho ho sona.
 - Mohla/Letsatsi la thuto ya Sesotho.
 - Nako.
 - Diphetoho tse entsweng.

[20]

3.3 DITSHUPISO

Mohlalobuwa a laele Raditshwantsho tsela eo a tla tsamaya ka yona ho ya fihla holong ya motse moo mokete o tshwaretsweng teng.

- Boholo ba dipolelo di be ho sekaotaelo temekisong ya tumelo.
- Ditshupiso di hlahlamane le ka kutlwusiso. Diketsahalo e be tse momahaneng.
- Ho buuwe ka lehlakore le itseng. Mohlala: thinyetsa ka letsohong le letona, le letshehadi, tsamaya o lebile pele, jj.
- Lekanya hore o tla tshela diterata tse kae, pele a kena ho seo a yang ho sona. Dipolelo tse latelang di ka o thusa haholo ha o supisa motho tsela: o feta ..., o hahamala jwalo ..., o itshetlehe ka lehlakore la ..., haufi le ..., ka morao/pele ho jj.
- Puo e hlakileng, e otlohileng le e utlwisisehang ha bobebe e lokela ho sebediswa, mme sehalo ke se tsamaelanang le mofuta wa tema e ngolwang;

Ho sebediswa lehoketsi la motho wa bobedi, kaha ke yena ya laelwang kapa ya supiswang.

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 20
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80

**KAROLO YA B & C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA TEMA YA KGOKAHANO E TELELE LE E KGUTSHWANE (MATSHWAO A 20)
SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)**

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlelo e babatsehang	Phihlelo e supang bokgoni	Phihlelo e mahareng	Phihlelo ya motheo feela	Phihlelo e haellang
DIKAHARE, MORALO LE SEBOPEHO -Nehelano ya sehlooho le mehopollo; - Tlhophiso ya mehopollo; - Kelohlolo ya baamohedi ba ditaba, maikemisetso le maemo. Matshwao a 12	10-12 -Nehelano e babatsehang haholo ho feta ditebello tse tlwaelehileng - Mehopollo e matla, e butswitseng -Tsebo e batsi ya makgetha a mofuta wa tema -Mosebetsi o tsepame -Mehopollo le dikahare di momahane -Nehelano e manollotswe ka boqhetseke mme dintlha tsohle di tshhetsa sehlooho -Sebopeho ke se nepahetseng ka botlalo	8-9 -Nehelano e ntle haholo, e bontshang tsebo e ntle ya makgetha a mofuta wa tema -Nehelano e tsepame - ha e kgere -Mehopollo le dikahare di momahane, mme di manollotswe hantle haholo ka dintlha tse tshhetsang sehlooho -Sebopeho ke se loketseng se nang le diphoso tse mmalwa haholo	6-7 -Nehelano e lekaneng, e bontshang tsebo ya makgetha a mofuta wa tema -Nehelano ha e a tsepama ka ho phethahala – ho na le ho kgera ho itseng -Mehopollo le dikahare di na le momahano e lekaneng feela -Ke dintlha tse itseng feela tse tshhetsang sehlooho -Ka kakaretso, sebopeho se nepahetse leha se na le diphoso tse itseng	4-5 -Nehelano ya motheo e bontshang tsebo e itseng ya makgetha a mofuta wa tema -Mosebetsi o na le tsepamo e itseng empa o a kgera -Ha se ka dinako tsohle mehopollo le dikahare di momahaneng - Sehlooho se tshhetswa ke dintlha tse mmalwa -Melao ya sebopeho e sebediswe ka bohlotso bo boholo -Kgaello e itseng ya tsa bohlokwa	0-3 -Nehelano e totobatsa kgaello ya tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema -Moelelo o nyotobetse ke ho kgera ho hoholo -Mehopollo le dikahare ha di na momahano -Ke dintlha tse mmalwa haholo tse tshhetsang sehlooho -Ha ho boiteko ba ho sebedisa melao ya sebopeho
PUO, SETAELE LE HO HLAOLA DIPHOSO - Sehalo, rejistara, setaele, maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo; -Tshebediso ya puo, tlwaelo ya tshebediso ya puo, kgetho ya mantswe, matshwao a ho bala le mopeleto matshwao a 8	7-8 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo ka ho fetisisa -Melao ya puo e nepahetse ka botlalo ebile nehelano e bopehile hantle -E batla e se na diphoso	5-6 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo ka botlalo -Ka kakaretso, melao ya puo e nepahetse ebile e bopehile hantle -Tlotlontswa e ntle haholo -Mosebetsi boholo ha o na diphoso.	4 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo -Mosebetsi o na le diphoso tse itseng tsa melao ya puo; -Tlotlontswa e lekaneng -Diphoso ha di nyotobetse moelelo.	3 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa ha di a lokela maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo ka botlalo -Tshebediso ya puo e fosahetse ebile e tletse diphoso tse ngata -Tlotlontswa e haellang -Moelelo o nyotobetse	0-2 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa ha di dumellane le maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo -Mosebetsi o tletse diphoso mme o dubakane -Tlotlontswa ha e a lokela sepheo -Moelelo o nyotobetse haholo
MATSHWAO	17-20	13-15	10-11	7-8	0-5

SENOTLOLO SA HO ABA MATSHWAO:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare, Moralo le Sebopeho	12	DMS =7
Puo le Setaele le ho Hlaola diphoso	8	PSH =4
Matshwao ohle	20	11